

dr hab. Sławomir Przybyliński, prof. UWM
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Warmińsko - Mazurski w Olsztynie

Olsztyn, dn. 31.03.2017 r.

Ocena
dorobku naukowego, osiągnięć dydaktycznych, organizacyjnych
i popularyzatorskich dr Anetty Jaworskiej
przygotowywana w związku z ubieganiem się o stopień doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika

Przygotowując ocenę będą przyświecały mi zapisy art. 16 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65 poz. 595 z późn. zm.), odniosę się także do kryteriów wskazanych w rozporządzeniu MNiSW z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. nr 196, poz. 1165).

1. Informacje wprowadzające

Dr Anetta Jaworska w 2002 roku na Wydziale Edukacyjno-Filozoficznym Pomorskiej Akademii Pedagogicznej w Słupsku uzyskała tytuł magistra pedagogiki. Natomiast w 2005 roku na Uniwersytecie Gdańskim obroniła pracę doktorską z zakresu pedagogiki. Rozprawa pt. „Aktywność twórcza więźniów a ich cechy osobowości i styl adaptacji do warunków więziennych”, promotor prof. UG dr hab. Mieczysław Ciosek. W autoreferacie Habilitantka informuje także, iż posiada magisterium z psychologii (Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej WZ w Sopocie - 2015 r.).

Dr A. Jaworska od 2005 roku zatrudniona jest na stanowisku adiunkta w Zakładzie Pedagogiki Społecznej i Resocjalizacyjnej w Instytucie Pedagogiki i Pracy

Socjalnej w Akademii Pomorskiej w Słupsku. W tym okresie pełniła różne uczelniane funkcje, m.in.: kierownika Zakładu Pedagogiki Resocjalizacyjnej (2006-2008); Pełnomocnika Rektora ds. studentów niepełnosprawnych (2007-2008); zastępcy dyrektora Instytutu Pedagogiki Akademii Pomorskiej w Słupsku.

Odnotować także należy fakt, iż dr Anetta Jaworska pretendowała już do stopnia naukowego doktora habilitowanego z dyscypliny pedagogika, lecz w 2011 roku przewód habilitacyjny zakończył się nienadaniem stopnia.

2. Kryteria oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych Habilitantki (na podstawie §3 ust. 2 oraz §4 ust. 1-8 rozporządzenia).

- 1) Autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH) - brak.
- 2) Autorstwo lub współautorstwo monografii, publikacji naukowych w czasopismach międzynarodowych lub krajowych innych niż znajdujące się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH).

We wniosku znajduje się wykaz publikacji dr A. Jaworskiej, potwierdzony przez Oddział Informacji Naukowej Biblioteki Uczelnianej Akademii Pomorskiej w Słupsku. Niniejszy wykaz (publikacje po doktoracie) pod kątem ilościowym prezentuje się imponująco. Wykaz podzielony jest na kilka kategorii, które oprócz zestawu publikacji zawierają także liczby punktów do nich przypisanych. Otóż niezwykle istotne w budowaniu swojej ścieżki naukowej jest dążność do publikowania w punktowanych czasopismach naukowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Aktywność Habilitantki w tym zakresie jest odpowiednia, idąca w kierunku aktywności wysokiej. Warto tu wskazać na kilka wartościowych czasopism polskich, w których znajdują się artykuły dr A. Jaworskiej. Są to: „Ruch Pedagogiczny”, „Policja”, „Przegląd Więziennictwa Polskiego”, „Kwartalnik Pedagogiczny”, „Resocjalizacja Polska”, „Opieka-Wychowanie-Terapia”,

„Pedagogika społeczna”, „Praca Socjalna”, „Kultura i Edukacja”, „Probacja”, i in. Wyszczególniono 32 artykuły na łączną liczbę 99 punktów. W momencie, gdy praca nauczyciela akademickiego, naukowca postrzegana jest w dużej mierze przez pryzmat uzyskanych punktów, to wspomniana aktywność Habilitantki w tym zakresie jest odpowiednia. Oczywiście warto również podejmować trud związany z publikowaniem w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH). Kolejna kategoria w wykazie zawiera rozdziały w monografiach. Tutaj wyszczególniono ich aż 60 na łączną liczbę 210 punktów. Warto zauważyć i podkreślić, iż niniejsze artykuły znajdują się w monografiach, z których określona część, mocno wpisała się w życie naukowe środowiska akademickiego. To oznacza, że myśl naukowa dr Jaworskiej rozpowszechniana jest w środowisku naukowym. Nie są to publikacje o zasięgu lokalnym, bo warto zauważyć różnorodności miejsc i wydawnictw, gdzie zostały opublikowane (m.in. Kraków, Warszawa, Gdańsk, Kielce, Słupsk, Toruń, Łódź, Lublin i in.). W wykazie podaje się również monografie Habilitantki, wskazując na 6 pozycji (dwie z nich to współautorstwo), wraz z książką „Zasoby osobiste i społeczne skazanych w procesie oddziaływań penitencjarnych”, Kraków 2016 (ISBN 978-83-7850-963-9), wskazaną jako główne osiągnięcie naukowe. W prezentowanej kategorii warto wspomnieć chociażby o „Leksykonie resocjalizacji” (Kraków 2012, ISBN 978-83-7587-542-3), w którym Autorka na 417 stronach prezentuje zbiór 67 haseł dotyczących, w szczególności obszaru niedostosowania społecznego, patologii społecznej, przestępczości, zachowań ryzykownych, a przede wszystkim profilaktyki społecznej i resocjalizacji. Jest to pozycja ważna i zauważalna w naukowej przestrzeni resocjalizacyjnej. Natomiast w kategorii monografia pod redakcją znajduje się aż 13 pozycji (8 z nich to współredakcja), wydanych między 2007 a 2015 rokiem. (w tym m.in.: A. Jaworska, Ł. Wirkus, P. Kozłowski, Psychospołeczne determinanty niedostosowania społecznego oraz nowatorskie prądy działań zaradczych, Słupsk 2007, ISBN 978-83-7467-082-1; A. Jaworska, Kryminologia i kara kryminalna. Wybrane zagadnienia, Kraków 2008, ISBN 978-83-7308-989-1; a. Jaworska, D. Apanel, Social Rehabilitation, Care and Education in

Postmodern World, Kraków 2009, ISBN 978-83-7587-188-3; A. Jaworska, Senior w obliczu izolacji więziennej – konteksty praktyczne i empiryczne, Bydgoszcz 2013, ISBN 878-83-64335-02-0; D. Apanel, A. Jaworska, Obszary wykluczenia społecznego – sfera biologiczna i środowiskowa, Toruń 2013, ISBN 978-83-7780-544-2; A. Jaworska, Readaptacja społeczna sprawców przestępstw z niepełnosprawnością psychiczną i intelektualną, Bydgoszcz 2015, ISBN 978-83-64335-16-7). Ta ostatnia pozycja, pomimo że niepokazna stronicowo, to jednak akcentująca ważną niewątpliwie niszową jeszcze kwestię dotyczącą przestępców z niepełnosprawnością intelektualną i zaburzeniami psychicznymi. Praca z tą kategorią sprawców, czy osadzonych budzi szereg wątpliwości, zastanowień i nie jest odpowiednio w Polsce doprecyzowana, tak w sensie holistycznie pojętej polityki penalnej, uregulowań prawnych, czy pracy pedagogicznej, a nawet moralnych poczynań. Dlatego też warto i należy włączać niniejsze rozważania do szerszej debaty społecznej.

Dr A. Jaworska lokuje swojej zainteresowania badawcze w obszarze szeroko pojętej pedagogiki resocjalizacyjnej z nachyleniem penitencjarnym. Prowadzone badania i czynione analizy, a także rozważania mające, jak miemam doprowadzić do konstruowania form lepszej rzeczywistości, zogniskowane są często na osobach pozbawionych wolności. W zasadzie zapoznając się z publikacjami dr Jaworskiej da się zauważyć, iż nie koncentruje się ona na konkretnej grupie skazanych, czy na określonej zakreślonej problematyce. W kręgu Jej zainteresowań badawczych są zarówno osoby młodsze, jak i w starszym wieku – senioralnym. Porusza też różnorodne wątki tematyczne, co z jednej strony może być odebrane jako znaczny plus i wartość sama w sobie z powodu szerokiego spojrzenia i budowania rozległych horyzontów, na rzecz zawężenia percepcji i koncentracji na pomniejszym wątku. Z drugiej jednak strony można powiedzieć, iż różnorodność kwestii, które są eksponowane w publikacjach Habilitantki „rozpływa się”, nie posiadając skonkretyzowanego mianownika, na którym można je osadzić. Ja jednak skłaniałbym się ku pierwszej wersji, tzn. szerszemu spojrzeniu, gdyż mimo wszystko teksty dr Anetty Jaworskiej nie dają wrażenia przygodnie dobranych, czy przygotowywanych. Świadczą raczej o właściwej orientacji w polu podejmowanej

problematyki i świadomie rysowanej narracji. Zdecydowana większość tekstów to odpowiednie łączenie warstwy teoretycznej z empiryczną oraz prawidłowo konstruowaną logiką wyводу i strukturą konkluzji końcowych. Znaczna reprezentacja wiedzy jaką niewątpliwie dysponuje Habilitantka, powoduje że teksty czyta się dobrze, są dopracowane z rzetelnym przeglądem literatury przedmiotu zarówno rodzimej, jak i obcojęzycznej. Są więc pozycje pedagogiczne, psychologiczne, socjologiczne, filozoficzne, na których dr A. Jaworska buduje swój wywód. Choć odczuwa się wrażenie, iż Habilitantka czasami zapomina w warstwie teoretycznej o klasykach pedagogiki resocjalizacyjnej, których analiza dzieł mogłaby jedynie wspomóc i istotnie dookreślić rozważania czynione w publikacjach. Nieraz też zauważamy kroczenie Habilitantki po meandrach pedagogiki resocjalizacyjnej, poruszając wątki słabo opracowane, a może nawet postrzegane jako nieistotne, a tym samym dotychczas bagatelizowane w pewnej mierze przez badaczy (np. terapia dźwiękiem w zakładach karnych). Sama Habilitantka w autoreferacie wyodrębnia trzy główne obszary tematyczne swoich badań oraz publikacji. Mówi zatem o: roli programów realizowanych wobec osób odbywających karę pozbawienia wolności (m.in. „Muzykoterapia czynna jako element aktywizacji twórczej w zakładzie karnym [w:] B. Skwarek, J. Herberger, J. Cichła (red.) Teoretyczne i praktyczne aspekty pracy resocjalizacyjnej, Głogów 2012; „Aktywność sportowa mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności jako predyktor samooceny skazanych [w:] P. Stępnia (red.) Blaski i cienie współczesnej przestrzeni penitencjarnej. Człowiek a system, Kalisz-Poznań 2014; „Program ‘Prison Smart’ i jego efektywność w zakładach karnych, „Przegląd Więziennictwa Polskiego”, nr 58/2008); funkcjonowaniu psychospołecznym osób odbywających karę pozbawienia wolności (z uwzględnieniem różnorodności populacji więziennej) (m.in.: Odbywanie kary pozbawienia wolności i długotrwałe bezrobocie a postawy wobec pracy mężczyzn w wieku produkcyjnym, „Probacja” nr 4/2014; „Samotność a opór wobec zmiany wśród mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności [w:] E. Bilińska-Suchanek (red.) Opór w kulturze. Tradycja-Edukacja-Nowoczesność, Kraków 2014; „Starość patologiczna w zakładach karnych” [w:] A. Jaworska (red.) Senior w obliczu

izolacji penitencjarnej-konteksty teoretyczne, Bydgoszcz 2013); postawach społecznych wobec sprawców przestępstw i wykluczenie społeczne (m.in.: „Dobro i miłosierdzie, czyli o postawach katolików wobec sprawców zabójstw [w:] A. Kieszkowska (red.) Prawda, dobro, piękno. Wymiar filozoficzno-prawny i socjopedagogiczny. Warszawa 2015; „Postawy społeczne wobec kary dożywotniego pozbawienia wolności w stosunku do młodocianych i nieletnich sprawców przestępstw – replikacja badań Edie Grena i Andrew Evelo, „Probacja” nr 4/2013). Do niniejszego zestawu tematycznego podaje się również resocjalizację nieletnich i prewencję kryminalną. Nie sposób nie zgodzić się z nakreślonymi słowami, gdyż Habilitantka tematycznie segreguje swoje publikacje, ukazując ich związek z powyższym zestawem. Konsekwentnie i regularnie wytycza ścieżkę własnego rozwoju naukowego, intensyfikując dorobek „przedhabilitacyjny”, widząc potrzebę świadomego i zorganizowanego dojrzewania w toku uwypuklania własnych zainteresowań naukowo-badawczych. Publikacje posiadają m.in. heterogeniczną wartość teoretyczną i aplikacyjną, w których Habilitantka patrzy raczej całościowo, niż jednostkowo, co może nieraz zamazywać ilustrację tego, konkretnego człowieka, formułując wnioski dla ogółu, a nie dla konkretnego człowieka.

3) Autorstwo lub współautorstwo opracowań zbiorowych, katalogów zbiorów, dokumentacji prac badawczych, ekspertyz, utworów i dzieł artystycznych - Dr Anetta Jaworska podaje, iż jest redaktorką, bądź współredaktorką 13 monografii opublikowanych w latach 2007-2015 (wymieniono je wyżej). Należy podkreślić, iż pomimo niewielkiej liczby punktów, jakie można uzyskać za tzw. zbiorówkę, to mimo wszystko postrzegam to jako nieodzowny element pracy naukowo-badawczej i własnego rozwoju. Zatem oprócz wyliczeń punktowych, ważnym jest „bycie” i funkcjonowanie w środowisku, czego wymiernym efektem mogą stać się właśnie zapraszania różnych autorów do współpracy przy tworzeniu monografii. To duża zdolność swoistego integrowania środowiska poprzez współdziałanie publikacyjne.

4) Sumaryczny impact factor publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania - brak informacji.

- 5) Liczba cytowań publikacji według bazy Web of Science (WoS) - brak informacji.
- 6) Indeks Hirscha opublikowanych publikacji według bazy Web of Science (WoS) - Habilitantka w dokumentacji podaje, iż niniejszy indeks cytowań wynosi 24
- 7) Kierowanie międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi lub udział w takich projektach.

W dokumentacji dr A. Jaworska nie odnosi się i nie podaje informacji dotyczących kierowania projektami badawczymi lub udziałami w takich projektach. Nie informuje też o aplikowaniu o środki pochodzące z projektów/grantów. Brak aktywności w tym zakresie pozyskiwania środków finansowanych na badania naukowe należy ocenić negatywnie.

- 8) Międzynarodowe lub krajowe nagrody za działalność odpowiednio naukową albo artystyczną - brak informacji w tym zakresie
- 9) Wygłoszenie referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych.

Habilitantka podaje, iż między 2005 a 2016 rokiem czynnie z wygłoszeniem referatu uczestniczyła w 38 ogólnopolskich i międzynarodowych (odbywających się w Polsce) konferencjach/symposiumach naukowych. Podaje także tytuły i daty konferencji oraz tytuł swojego wygłoszonego referatu. Ta znaczna mobilność konferencyjna dr A. Jaworskiej skoncentrowana jest na przedsięwzięciach o profilu resocjalizacyjnym, w tym także penitencjarnym, a więc zbieżnych z Jej zainteresowaniami naukowo-badawczymi. Aktywność w omawianym zakresie, to również ważny element funkcjonowania w przestrzeni naukowej, by bezpośrednio wymieniać poglądy i sygnalizować ważne dla środowiska problemy.

3. Kryteria oceny w zakresie dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej Habilitantki (na podstawie §5 ust. 1-14 rozporządzenia).

- 1) Uczestnictwo w programach europejskich i innych programach międzynarodowych lub krajowych - brak informacji w tym zakresie
- 2) Udział w międzynarodowych lub krajowych konferencjach naukowych lub udział w komitetach organizacyjnych tych konferencji.

Dr Anetta Jaworska była członkiem komitetów organizacyjnych w 9 konferencjach naukowych, z czego 4 miały miejsce w Czarnem, gdzie organizatorami byli: Polskie Towarzystwo Penitencjarne, Akademia Pomorska w Słupsku i Zakład Karny w Czarnem (9-10.05.2013 r., 15-16.05.2014 r., 21.05.2015 r., 19-20.05.2016 r.).

- 3) Otrzymane nagrody i wyróżnienia.

Habilitantka nie informuje w dokumentacji o otrzymanych nagrodach i wyróżnieniach.

- 4) Udział w konsorcjach i sieciach badawczych - brak informacji w tym zakresie.
- 5) Kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych, a w przypadku badań stosowanych we współpracy z przedsiębiorcami - brak informacji w tym zakresie.
- 6) Udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism - brak informacji w tym zakresie.
- 7) Członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych - brak informacji w tym zakresie
- 8) Osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki.

Dr A. Jaworska podaje, iż na Akademii Pomorskiej w Słupsku prowadzi szereg zajęć dydaktycznych z zakresu pedagogiki resocjalizacyjnej, profilaktyki społecznej, diagnozy w resocjalizacji i kryminologii.

Ze sfery popularyzatorskiej, warto wskazać na działalność Habilitantki na rzecz środowiska lokalnego, z instytucjami odpowiedzialnymi za kształt polityki

kryminalnej i prewencyjnej w Słupsku, tj. jak czytamy w dokumentacji - Stowarzyszenie „Bezpieczny Region Słupski”, Komenda Miejska Policji w Słupsku, Szkoła Policji w Słupsku, Urząd Miasta (2006 r. -2012 r.). Prowadzi także współpracę konsultacyjną z Fundacją „Ibis”, prowadzącą działalność na rzecz dzieci i młodzieży z rodzin w trudnej sytuacji życiowej. Habilitantka podaje również, iż od 2016 roku współpracuje z Ośrodkiem Szkoleniowo-Badawczym „Wiedza”, gdzie zajmuje się upowszechnieniem wiedzy i umiejętności skoncentrowanych na rozpoznaniu i zapobieganiu zachowaniom ryzykownym młodzieży na terenie szkół słupskich.

9) Opieka naukowa nad studentami.

Trudno liczbowo odnieść się do niniejszej kwestii, gdyż w autoreferacie czytamy jedynie następujące słowa: „W okresie jedenastu lat pracy byłam promotorem wielu prac magisterskich oraz licencjackich, z których znacząca większość dotyczyła zagadnień niedostosowania społecznego oraz oddziaływań resocjalizacyjnych wobec młodzieży i dorosłych w środowisku otwartym i zamkniętym”.

10) Opieka naukowa nad doktorantami w charakterze opiekuna naukowego lub promotora pomocniczego z podaniem tytułów rozpraw doktorskich

Jak czytamy w dokumentacji dr A. Jaworska pełni funkcję promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim mgr Marty Boińskiej, promotor: dr hab. Mieczysław Ciosek, prof. UG. Tytuł pracy doktorskiej: „Wybrane cechy osobowości a skłonność do przebaczenia krzywdy i jej związek z dobrostanem psychicznym”. Data wszczęcia przewodu to 27 listopada 2014 roku. Do dokumentacji nie dołączono jednak żadnego poświadczenia w tej sprawie, np. stosownej uchwały Rady Wydziału.

11) Staże w zagranicznych lub krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich - brak informacji w tym zakresie

12) Wykonanie ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorców

W latach 2006-2012 dr A. Jaworska w ramach współpracy i na zamówienie Komendy Miejskiej Policji w Słupsku oraz Prezydenta Miasta Słupska, wymienia: „1)

Kierowanie zespołem badawczym: autorstwo narzędzia badawczego oraz prowadzenie corocznego, merytorycznego nadzoru nad badaniami dotyczącymi poczucia bezpieczeństwa publicznego mieszkańców miasta Słupska; 2) Analiza naukowa corocznych badań społecznych nad poczuciem bezpieczeństwa publicznego mieszkańców Słupska; 3) Publikacja raportów dotyczących badań nad poczuciem bezpieczeństwa publicznego mieszkańców miasta Słupska”.

Jednak oprócz informacji podanej przez Habilitantkę, brak jest potwierdzenia formalnego niniejszych słów.

13) Udział w zespołach eksperckich i konkursowych – brak informacji w tym zakresie

14) Recenzowanie projektów międzynarodowych lub krajowych oraz publikacji w czasopiśmie międzynarodowych i krajowych

W tym miejscu warto zaznaczyć, iż Habilitantka w 2011 roku, jak informuje została wpisana na listę międzynarodowych recenzentów czasopisma naukowego „Jurnal of Social Work” (lista A, ISSN 1468-0173). Dotychczas w ramach tej współpracy wykonała 5 recenzji wydawniczych anglojęzycznych artykułów naukowych (tytuły artykułów w dokumentacji).

4. Podstawowe osiągnięcie naukowe w procedurze ubiegania się o stopień dra habilitowanego (na podstawie art. 16 ust. 2 ustawy).

Dr Anetta Jaworska we wniosku z dnia 21 czerwca 2016 r. o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego z dziedziny nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika, a złożonym do Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów, wskazuje na osiągnięcie naukowe w postaci monografii: „Zasoby osobiste i społeczne skazanych w procesie oddziaływań penitencjarnych”, Kraków 2016, ss. 358, wyd. Impuls, ISBN 978-83-7850-963-9. Podjęta w książce problematyka ułożona jest w przestrzeni inkarcerowanej i dotyczy istotnych aspektów penitencjarnej egzystencji. Konstruowana narracja jawi się jako ważna pod wieloma względami i warta jest zarazem badawczego zgłębienia, a tym samym uwypuklenia jej w formie publikacji. Praca resocjalizacyjna z osobami pozbawionymi wolności jest trudna i

niejednoznaczna w swych efektach, czy rezultatach. Wpływ na to ma szereg czynników zależnych, bądź niezależnych od wychowawców, psychologów i całego sztabu ludzi profesjonalnie przygotowanych do podejmowania codziennego trudu obcowania ze skazanymi i tymczasowo aresztowanymi. W mojej ocenie próby skonfrontowania się z niniejszą problematyką, a także badawczego znużenia się w arkana penitencjarne należy docenić i postrzegać jako krok w kierunku poszerzenia wiedzy o tym stale jeszcze tajemniczym świecie. Dr Anetta Jaworska, o czym świadczy Jej dorobek publikacyjny, swoje zainteresowania naukowo-badawcze lokuje właśnie na gruncie więziennym. Toteż zakres tematyczny ocenianej książki nie może dziwić, a jedynie wzmocnić od lat prowadzony dyskurs. Monografia posiada charakter teoretyczno-empiryczny i składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów, dyskusji wyników oraz wniosków, a także podsumowania i wskazań praktycznych, zakończenia, bibliografii i załączników. Warstwa teoretyczna publikacji, na którą składają się cztery rozdziały zaprezentowana jest przejrzysto z przemyślaną logiką wyводу i sprawnością kompozycyjną. Treści budowane w książce oparte są przede wszystkim na takich perspektywach teoretycznych, jak teoria wsparcia społecznego oraz teoria zasobów, o czym Habilitantka informuje na str. 12. Rozdział I, to „Teoria i prakseologia oddziaływań penitencjarnych”, poprowadzony zgrabnie z rozwagą, i orientacją Autorki w kreślonej tematyce. Rozdział ten niejako wprowadza w meritum rozważań w kontekście podjętej problematyki. Autorka odnosi się do źródeł rodzimych pedagogów resocjalizacyjnych, penitencjarnych, czyniąc raczej udane próby zbudowania fundamentu, na którym można by ulokować dalsze publikacyjne pedagogiczne polemiki. W rozdz. I. dzieje się to w duchu prakseologii - jako teorii sprawnego działania (opartego na założeniach T. Kotarbińskiego) na gruncie odseparowania penitencjarnego. Takie rozumienie prakseologii zmierza „do określenia praktycznych dyrektyw i odpowiednich środków, które prowadzą do osiągnięcia wybranych celów odbywania kary pozbawienia wolności” (str. 17). Dr A. Jaworska zarówno w tym, jak i w kolejnym rozdziale (II), ukazuje kodeksowe ujęcie celu kary pozbawienia wolności (kodeks karny wykonawczy), odnosząc się do niego czyni

analizy merytoryczne związane z jego zakresem, czy istotnością, ukazując jurystyczno-kryminologiczny aspekt celu. W toczonych dysputach widać namysł i troskę Autorki o zarówno całościowo pojmowany kontekst pracy w więzieniu, jak i o każdego człowieka z osobna. Otóż „W świadomości społecznej (i politycznej) wciąż jednak tkwi silne (choć złudne) przekonanie, że wykonywanie bardzo represyjnej, surowej i dotkliwej kary pozbawienia wolności jest najskuteczniejszym środkiem zapobiegania i eliminowania przestępczości. Jednocześnie trzeba przyznać, że stawianie przed oddziaływaniami penitencjarnymi celów utopijnych - w postaci całkowitego przekształcenia postaw osób uwięzionych w duchu 'dobra', piękna i prawdy', kształtowania ich 'tożsamości twórczej' czy 'rozwoju duchowego' - jest z uwagi na szeroki zakres uwarunkowań (osobowościowych i środowiskowych) w znacznym stopniu skazane na porażkę. Nie oznacza to jednak, że jako społeczeństwo mamy prawo zaprzestać poszukiwań skuteczniejszych sposobów pracy ze sprawcami przestępstw oraz stawiania sobie celów nieco wyższych niż te, które wydają się możliwe do osiągnięcia. Nie mamy także prawa zaniechać dbałości o dobro - nie tylko wspólne, lecz także każdego człowieka poddanego oddziaływaniom penitencjarnym” (str. 23). Ostatni wers brzmi trochę życzeniowo, lecz oczywiście nie jest pozbawiony realizmu. Rozdział II natomiast, w którym dr A. Jaworska rozprawia na płaszczyźnie niejednorodnych zakresów o efektywności oddziaływań w warunkach penitencjarnych, to wykorzystanie rodzimej, jak i zagranicznej literatury przedmiotu, co pozwala niewątpliwie szerzej spojrzeć na poszczególne zagadnienia oraz horyzontalnie umiejscowić prowadzoną narrację. Skoncentrowano się tu w pewnej mierze, nie na efektywności, lecz na jej braku, a także na przyczynach takiego stanu. Autorka mówi m.in.: „Wciąż powraca pytanie o sens oddziaływań prowadzonych w warunkach penitencjarnych, w których zamiast przemian osobowościowych dochodzi raczej do postępującej degradacji psychiki oraz życia izolowanego człowieka” (str. 50). Dalej kontynuuje się swoistą krytyczną ocenę więzienia w zakresie jego wpływu na „wiele wymiarów istnienia człowieka” (str. 50). Autorka posiłkuje się, a czasami „podpiera się” autorytetami, by wzmocnić swoje negatywne zdania na temat instytucji penitencjarnej i jej roli w procesie

przemiany człowieka. Niewątpliwie niejeden mankament wypełnia sferę polityki penitencjarnej, lecz odnoszę wrażenie, iż dr Anetta Jaworska zauważa, przynajmniej w analizowanej części tekstu, tylko tę stronę, nie próbując zrównoważyć takiej optyki. Wówczas tworzy się przekonanie, że więzienie to wielkie zło i źródło wszelkich nieszczęść osób uwięzionych. Jest to raczej jednostronne zerkanie na rzeczywistość inkarcerowaną i dokonania służby więziennej w Polsce. W mojej ocenie nie do końca tak powinno być to prezentowane. Otóż placówki penitencjarne istnieją i posiadają swoje mniejsze i większe sukcesy w pracy resocjalizacyjnej. A przecież wiadomo, iż skuteczność działań penitencjarnych związana jest z różnorodnymi, przenikającymi się czynnikami, w tym w znacznej mierze z nastawieniem, chęciami, możliwościami i potrzebami samego skazanego, o czym w niektórych miejscach pracy Autorka stara się albo zapominać, albo ten fakt pomijać.

W rozdziale kolejnym III. mowa o sposobach, czy środkach wpływu na pensjonariuszy zakładów karnych i aresztów śledczych, tj. aktywność zawodowa, kultura fizyczna i sport oraz aktywność artystyczna. Nota bene brakuje mi tu kategorii nauczania jako ważnego środka oddziaływania na osoby uwięzione. Autorka nie podaje dlaczego pominęła ten istotny zakres pracy ze skazanymi. Dr A. Jaworska w budowanej narracji na str. 80, sygnalizuje iż „W zapisach prawnych nie znajdują się zatem bezpośrednie odniesienia do resocjalizacji rozumianej jako element wychowania – i nie dla wszystkich jest jasne, czy praca ze sprawcami przestępstw w większym stopniu ma się opierać na osiągnięciach nauk społecznych i humanistycznych, czy wyłącznie na naukach prawnych”. Nie uważam tego za zbyt trafne postrzeżenie rzeczywistości, choć oczywiście Habilitantka ma pełne prawo do takiego odbierania świata. Z mojego punktu widzenia, oczywistym jest, że proces resocjalizacji powinien być oparty na pedagogicznych przesłankach i podmiotowym podejściu oraz postrzeganiu drugiego człowieka. Nie oznacza to jednak, by każdy przestępca w takim samym stopniu był chętny i gotowy do współpracy w ramach oddziaływań penitencjarnych. Jeżeli jesteśmy obudowani procedurami, to narzekamy i próbujemy się z nich wyzwolić, a jeżeli coś nie jest doprecyzowane, to próbujemy to proceduralnie deprecjonować. Wydaje mi się, że łączność teorii z

praktyką winna być widoczna, realna i rozsądna, a skoro coś nie jest wskazane na prawnej płaszczyźnie, w tym przypadku wychowawczy aspekt resocjalizacji, to znaczy, że nie może on stać się przestrzenią dla pedagogicznych wartości i kategorii? Toteż fakt, że ustawodawca, w ocenie Habilitantki nie doprecyzował pewnych kwestii, to według mnie nie stoi na przeszkodzie, by proces resocjalizacji był czasem na kreatywność i inwencją twórczą osób prowadzących proces psychokorekcyjny z więźniami. Tu właśnie jest przestrzeń do intensywnej pracy pedagogicznej z osobą pozbawioną wolności.

Trochę niezrozumiałym na str. 79, jest podawanie w cudzysłowie zagadnienia „oddziaływania penitencjarne”, w momencie gdy wcześniej swobodnie operuje się tym terminem. Poza tym tytułowe zasoby osobiste i społeczne skazanych Autorka ulokowała w procesie oddziaływań penitencjarnych, a na str. 79 podaje, iż „pojęcie *oddziaływanin penitencjarne* wydaje się terminem dość rozmytym, niedoprecyzowanym, mało wymiernym”. Cóż więc przyświecało Autorce, by owy "rozmyty termin" uczynić hasłem tytułowym? W poszczególnych podrozdziałach rozdziału III. Habilitantka prowadzi poprawny dyskurs skoncentrowany na poszczególnych elementach oddziaływania na skazanych. Czyni to z widoczną orientacją i wykorzystaniem tematycznej literatury przedmiotu, choć w znacznej mierze o psychologicznym nachyleniu. Istotnie wydaje się, iż poszerzenie rozważań w omawianych zakresach, czy nawet osadzenie ich na pokaźniejszym fundamencie rozważań resocjalizacyjnych w wymiarze penitencjarnym, a w tym pogłębienie analizy literatury pedagogicznej, pozwoliłby wyłonić pełniejszy obraz prezentowanych zagadnień.

Raz po raz Autorka naukowy dyskurs przeplata w moim odczuciu „złotymi myślami”, do których posiada prawo wypowiedzenia, ale one wprost nie wynikają z analizy literatury, a być może są wyobrażeniowymi spostrzeżeniami dr A. Jaworskiej. Na str. 109 czytamy m.in.: „Nie każda bowiem AKTYWNOŚĆ FIZYCZNA jest związana z KULTURĄ FIZYCZNĄ. Kulturę zawsze należy rozpatrywać w sensie pozytywnym, musi ona tworzyć - nie niszczyć, rozwijać - a nie doprowadzać do destrukcji.” lub na stronie 121 „Kaźda próba ukazania piękna

tworzonego za murami przeciwstawia się obiegowej opinii, że ludzie pozbawieni wolności wyzuci są ze wszystkich wyższych uczuć - nie potrafią przeżywać piękna ani go tworzyć". Kilka stron wcześniej czytamy inne w mojej ocenie zastanawiające słowa, konkluzje: „Czy twórczość ma jednak swój aspekt moralny? Moralny wpływ sztuki na osoby resocjalizowane może zostać oceniony na podstawie dalekosiężnych konsekwencji twórczości. Trudno wnioskować jednak o moralnych i społecznych wartościach resocjalizacji przez sztukę w zakładach karnych - skoro większość zaangażowanych twórczo więźniów to wielokrotni recydywiści, którzy swoje talenty artystyczne wykorzystują wyłącznie podczas kolejnych pobytów w tych zakładach” (str. 117).

Dr Anetta Jaworska w swojej narracji w warstwie teoretycznej podaje także informacje, dane raczej trudno weryfikowalne. Uwidacznia się to w szczególności w sformułowaniach takich jak, np. „Choć obiektywna ocena krytyków i znawców sztuki nie zawsze potwierdza artyzm sztuki tworzonej w zakładach karnych (...)” - (str. 120), czy takich: „W odczuciach krytyków twórczość więzienna ma na ogół niską lub przeciętną wartość artystyczną (...)” - (str. 117). Nasuwa się pytanie o jakich krytyków, czy znawców Autorce chodzi, skoro wypowiada takie słowa, a nie podaje źródeł.

Rozdział IV. poświęcony psychospołecznej wartości zasobów osobistych i społecznych, to blisko 50. stronicowe dociekania ulokowane w sporym stopniu na bazie psychologicznego spojrzenia. Przenikają się tu różne wątki odnoszące się do sygnalizowanych zasobów ludzkich i ich zlokalizowania w procesie resocjalizacji. Odwołuje się tu do literatury polskiej i zagranicznej z obszaru psychologii oraz, z pewnym niedosytem jednak ilościowym do publikacji rodzimych pedagogów. Kreślone rozważania o nasyceniu psychologicznym wprost odnoszące się do pola problemowego, jawią się jako interesujące i dookreślające sygnalizowane zagadnienia w poszczególnych śródtytułach. Szkoda, że nie zachowano tu proporcji w przytaczanych źródłach.

Na stronach 176-198 zapoznajemy się z procedurą badawczą, a w jej obrębie z konkretnymi założeniami Autorki, mające służyć poszczególnym poczynaniom

eksploracyjnym. Warstwa badawcza to prezentacja wielości pojęć, znaczeń, terminów, założeń. Ich opracowanie należy rozpatrywać na poziomie spójności, lecz ich mnogość przysparzać może pewne trudności w jasnej narracji. Częste operowanie instrumentarium psychologicznym trochę odsuwa nas od pedagogicznego spojrzenia. Kategorie „poczucia koherencji”, „samoocena jawna i niejawna”, czy „predyktory i moderatory” i in., jedynie połowicznie wyłaniają pedagogiczną ilustrację założeń badawczych. Autorka podaje, iż „Przeprowadzone badania mają posłużyć nie tylko wyjaśnieniu badanych zjawiska, lecz także - przede wszystkim - sformułowaniu praktycznych zaleceń dotyczących pracy penitencjarnej ze sprawcami przestępstw.” (str. 175). Badania prezentowane w monografii mają charakter analizy ilościowej, natomiast ich zadaniem „była obiektywizacja badanej rzeczywistości i wydobywanie pewnych ogólnych prawidłowości rządzących procesem oddziaływań penitencjarnych” (str. 175). W badaniach posłużono się „wyłącznie możliwymi do obiektywnej weryfikacji procedurami ilościowymi, przy zastosowaniu metod kwestionariuszowych oraz obiektywnie mierzalnych wyjaśnień przyczynowo-skutkowych i korelacyjnych” (str. 175). Autorka zatem określiła swój zamysł, lokując go w orientacji ilościowej. Trochę niezręcznie jednak brzmi hasło „metody kwestionariuszowe”. Na stronie 176 nakreśla tło powiązane z celem badań pisząc następująco: „(...) koncepcje teoretyczne oraz wyniki dotychczasowych badań empirycznych pozwalają przypuszczać, iż zasoby osobiste i społeczne w postaci: interakcji jawnej i niejawnej samooceny, poczucia koherencji oraz wsparcia społecznego będą prawdopodobnymi czynnikami przyczyniającymi się do wyjaśnienia podmiotowych efektów wybranych oddziaływań penitencjarnych (przez pracę, aktywność sportową oraz aktywność artystyczną). Tak więc ogólnym celem badań było sprawdzenie znaczenia i siły każdej z tych zmiennych - jako predyktora lub moderatora podmiotowych efektów resocjalizacji w postaci postaw wobec: pracy (autotelicznych i normatywnych), innych ludzi (prospołecznych vs. egoistycznych), dokonanego czynu przestępczego (winy i ekspiacji) oraz własnej przyszłości (umiejętności stawiania celów oraz zaangażowania w ich realizację).” Poniżej tej wypowiedzi prezentuje następnie, znowuż cel badań, tym razem bardziej

uszczegółowiony. Badania, jak się również dowiadujemy, nie posiadają wymiaru eksperymentalnego, „lecz obejmują analizy regresji liniowych oraz analizy wieloczynnikowe” (str. 176). Uwaga ogólna dotyczy wplatania w rozważania pojęć predyktorów i moderatorów, które wydaje się, iż bardziej zaciemniają, niż rozjaśniają analizy. W treści rozdziału badawczego nie zawsze jesteśmy w stanie, przy znacznej wielości danych, wyłapać, czy wyłuskać owe pojęcia i znaczenia. Autorka opracowała 4 problemy badawcze, przy czym do problemów 1-3 założono po 4 hipotezy, a do ostatniego problemu jedną hipotezę. Takie uszczegółowienie hipotez Autorka tłumaczy rozległością tematyki, krótko nakreślając tło owego podejścia. Dr A. Jaworska prezentuje także szereg zmiennych zależnych i zmiennych niezależnych oraz narzędzia ich pomiaru tj. m.in.: „Skala Samooceny SES Rosenberga”, „Test Preferencji Liter”, „Skala postaw wobec pracy” - autorstwo własne, „Skala postaw prospołecznych vs. Egoistycznych” - własnego autorstwa, „Kwestionariusz winy i ekspiacji” - własnego autorstwa, „Arkusze celów”, „Kwestionariusz Orientacji Życiowej SOC-29”, „Skala wsparcia społecznego”. Ich w sporej mierze pozapedagogiczny profil może zastanawiać i budzić wątpliwości, co do zasadności ich zastosowania. W założeniach nie określa się, co uznaje za usterkę, przedmiotu badań, metody i techniki/technik badawczych. Zastanowienia rodzą się również przy eksponowanych zmiennych, a bardziej w zakresie ich doboru, który z mojego punktu widzenia wydaje się, że nie jest pełny. Chyba, że Autorka konstruując swoje założenia, kompleksowo nie informuje o dokonanych wyborze.

Generalnie metodologia skonstruowana jest z pominięciem poglądów współczesnych metodologów. Nie sposób odnaleźć literatury z zakresu metodologii nauk pedagogicznych, społecznych, co bez wątpienia uznaję za ujemny fakt w budowaniu świadomości metodologicznej Autorki. Metodologia przepelniona jest twierdzeniami, a przede wszystkim źródłami i odwołaniami psychologicznymi, co uwidacznia się bardzo w opisie konstruowanych hipotez. To, że poruszane w monografii zagadnienia i holistycznie pojęta problematyka więzienna lokuje się na styku pedagogiki, psychologii, socjologii, czy też prawa, kryminologii i in., to nie ulega wątpliwości, lecz idzie o to, by nakreślać i postrzegać pewne kategorie i wątki

tematyczne przez pryzmat pierwiastków pedagogicznych. Co niewątpliwie Autorka czyni, lecz czasami z niedosytem poznawczym.

Dr A. Jaworska przeprowadziła badania w 14 zakładach karnych typu zamkniętego na terenie Polski. Jak czytamy na str. 192 badania przeprowadzono „przy pomocy psychologów, wychowawców oraz innych funkcjonariuszy służby więziennej w nich zatrudnionych”. Badaniami objęto dużą grupę, bo aż 796 skazanych mężczyzn w wieku 22 - 59 lat. Materiał empiryczny pozyskany w drodze eksploracji, zaprezentowano w rozdziałach VI. i VII. W pierwszym z nich dokonano analizy związków między samooceną (jawą i niejawną) więźniów a podmiotową efektywnością zaproponowanych przez Autorkę oddziaływań penitencjarnych. Natomiast w kolejnym rozdziale skoncentrowano się na wsparciu społecznym i poczuciu koherencji jako moderatorów podmiotowych efektów resocjalizacji osób uwięzionych, osób podlegającym określonym oddziaływaniom prowadzonym w przestrzeni inkarcerowanej. Jest to obszerny i wartościowy jak się wydaje materiał empiryczny, a jego opis i prezentacja dostarczają interesujących merytorycznie wątków godnych rozważań naukowych. Należy jednak powiedzieć, iż w pewnym sensie enigmatyczność prowadzonej narracji, czy też umiarkowanie przejrzyste rozważania, studzą optymizm w kontekście możliwości wyciągnięcia przez czytelnika klarownych konkluzji. Szereg liczb, procentów, tabel, korelacji, wariacji, istotności statystycznych, średnich brzegowych, odchyłeń standardowych, miar siły efektu, analiz regresji dla zmiennej kryterialnej, błędów oszacowania, współczynników determinacji i in., mogą stwarzać pewien rodzaj dyskomfortu w analizie i przyswajaniu treści. Są to najwyraźniej wyniki ważne, ale nierzadko nacechowane niejednoznacznością pedagogiczną.

„Podsumowanie i wskazania praktyczne” (str. 317-327), to atrakcyjna część książki, w której formułuje się wnioski dla praktyki penitencjarnej, wynikające niejako z weryfikacji poszczególnych hipotez badawczych. Konkluzje wyprowadzone są wprost z badań, lecz ich część, przynajmniej takie odnoszę wrażenie, jest ulokowana na poziomie życzeń Autorki w odniesieniu do pracy z osobami pozbawionymi wolności. Są to zapewne spostrzeżenia wynikające z

długoletniej obserwacji przez Autorkę środowiska więziennego, co należy doceniać, gdyż Jej słowa koncentrują się na ulepszeniu oddziaływań penitencjarnych.

Na marginesie merytorycznych rozważań, trzeba zauważyć, iż tytuł książki, który zawiera „zasoby osobiste i społeczne”, nie posiada pełnego odzwierciedlenia w zawartości monografii i jest projektem niepełnym. Wachlarz zasobów jest szerszy niż te eksponowane w monografii. Oczywiście Habilitantka ma prawo do takiej prezentacji, lecz wówczas tytuł mógłby ewentualnie brzmieć, np. wybrane zasoby osobiste i społeczne.

5. Podsumowanie

Dr Anetta Jaworska od lat zaangażowana jest w konstruowanie i formowanie tożsamości penitencjarystyki, organizując konferencje oraz uczestnicząc w przedsięwzięciach konferencyjnych z tego zakresu. Jej dorobek naukowo-badawczy jest obszerny i tematycznie w miarę spójny, tzn. z mocno zarysowanymi wątkami umocowanym w przestrzeni zakładu karnego. Widać naukowy zamysł Habilitantki na poziomie rozważań resocjalizacyjnych, czego wymiernym efektem są m.in. publikacje w punktowanych czasopismach naukowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym, rozdziały w monografiach, książki pod redakcją, a przede wszystkim monografie autorskie. Korzystnie oceniam jednocześnie dorobek dydaktyczny, organizacyjny oraz popularyzatorski Habilitantki, choć miernie prezentuje się Jej działalność grantowa i stażowa.

Podstawowym osiągnięciem naukowym wskazanym przez dr Anettę Jaworską jest publikacja książkowa: „Zasoby osobiste i społeczne skazanych w procesie oddziaływań penitencjarnych” (Kraków 2016, ISBN 978-83-7850-963-9). Zaprezentowana w niej problematyka warta jest w mojej ocenie rozpoznania naukowego i pogłębiania wiedzy z zakresu resocjalizacji w wymiarze penitencjarnym. Słabością pracy jest niewątpliwie część metodologiczna, która opracowana jest z pominięciem szeregu źródeł metodologicznych, co może wpływać na budowanie narracji metodologicznej na poziomie potocznego rozumienia. Autorka w swych rozważaniach balansuje na granicy perspektywy pedagogicznej i psychologicznej, co z jednej strony wzbogaca rozważania, by z drugiej strony

utrudniać pedagogiczny dyskurs. Niejednokrotne konstruowanie narracji pozapedagogicznej w odniesieniu do specyficznej grupy osób ma miejsce szczególnie w części badawczej monografii. Książka mimo wszystko wnosi istotne wątki poznawcze w zakresie pracy z osobami pozbawionymi wolności, ukazując interesujące i ważne pola problemowe oraz wnosząc wartościowe wskazania praktyczne do pracy z człowiekiem uwięzionym. Ostatecznie zatem, pomimo moich uwag krytycznych, czasami polemicznych w odniesieniu do książki „Zasoby osobiste i społeczne skazanych w procesie oddziaływań penitencjarnych” (Kraków 2016, ISBN 978-83-7850-963-9), mogę stwierdzić, iż doceniam jej wartość i nie umniejszam całkowicie jej walorom poznawczym.

Holistycznie rzecz ujmując, biorąc pod uwagę dorobek naukowo-badawczy dr Anetty Jaworskiej, a szczególnie podstawowe Jej osiągnięcie naukowe, uważam iż w dostatecznym stopniu spełniają ustawowe zapisy związane z nadaniem stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

Stawowi Pauflyński